Воробйова Ж.Ю.
старший викладач
кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ПРАКТИКА РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ РЕФОРМ В ІНДУСТРІАЛЬНИХ КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА США

Анотація. *У статті проаналізовано історичні умови розвитку системи вищої освіти у провідних країнах Європи, США та в Україні у другій половині XX століття як найважливіші для вирішення проблеми тенденцій її подальшої професіоналізації. Значна увага приділена теорії і практиці реформування освітніх систем в умовах поглиблення демократичних тенденцій організації суспільства й дотримання конвенцій про права людини і захист дітей.*

Здійснено системний аналіз досвіду реформ в індустріальних країнах Західної та Східної Європи та США з метою визначення міри його застосування в Україні, зокрема:

– проведено дослідження і порівняння цілісних моделей освіти в ряді країн Європи;

– здійснено порівняльний аналіз підходів до реформування вищої професійної освіти в європейскіх країнах, США та в Україні;

– систематизовано концептуальні підходи до реформування системи професійної освіти в Україні в контексті освітніх реформ в Європі.

Ключові слова: *демократично-законодавча реформа освіти, зміни, моделі реформ, моделі професійної освіти, первинна освіта, професійна підготовка, розвиток, тенденція професіоналізації освіти, удосконалення.*

Abstact. *The Article «Reforming of professional education in Ukraine in context of reforming of educational system in industial countries of Europe and the USA» is focused on a genesis, essence, and the main external and internal factors of innovative processes of reforming of the systems of secondary and tertiary vocational training in the advanced countries of Europe at the beginning of XX1 century. The example of successful economic and educational development in Europe in 1990-2016 is investigated.*

Evolution of models of reforms is analysed. It is proved that high productivity of the democracy-legislative approach has enabled Ukraine to transform imperfect system of base vocational training into modern sector of higher professional programs in regards to the standards of the best examples of European model. The use of the European experience is resulted under implementation of the National doctrine of development of education of Ukraine in XXI century.

Key words: *changes, democracy-legislative reform of education, development, initial education, improvement, tendency of professionalization of education, models of reforms, models of vocational training, vocational training.*

Реформування системи освіти в Україні почалося у 1990 році та активізувалось на зламі сторіч, коли була ухвалена група законів із питань освіти й розроблена Національна доктрина розвитку освіти в XXI столітті. У Доктрині зазначено, що подальший успішний розвиток суспільства неможливий без реформи освіти.

Наявні освітні системи і у нас, і в розвинених демократичних країнах Європи сформувалися у першій половині XX століття. Вони зорієнтовані на підготовку кадрів для виробництва індустріального типу в умовах конкуренції за світові ринки торгівлі та збуту.

Для подолання суперечностей,які виникли між існуючою системою освіти і необхідною, став процес реформування та удосконалення систем освіти в усіх країнах світу. Зросла потреба у застосуванні нових методів розробки реформ та їх практичного втілення.

Українськими науковцями досить ґрунтовно досліджено систему освіти найбільш розвинених країн — США, Німеччини, Великобританії, Канади Франції й інших (Н.В. Абашкіна, Л.І. Зязюн, О.І. Локшина, М.П., В.І. Луговий, Л.П. Пуховська, А.В. Парінов та ін.), а також найближчих сусідів України — Польщі, Чехії і Словаччини (Б.Ф. Мельниченко, І.П. Підласий та ін.).

Перспективною є увага до середніх та малих європейських країн, які за останні роки досягли значних успіхів не тільки у нарощуванні валового національного продукту, підвищенні якості життя і продуктивної компетентності населення (чи «людського капіталу» нації), але успішно реформували системи освіти у своїх країнах, впровадили нові технології навчання.

Концептуальна ідея статті ґрунтується на положенні про те, що вивчення досвіду реформування професійної освіти в умовах глобалізації соціальних процесів в Європі і США, створення загальноєвропейського освітнього простору позитивно вплине на реформування освітньої системи в Україні. Ефективність вищої освіти в Україні залежить від головних зовнішніх чинників: глобалізації економіки, формування інформаційного простору та поліпшення інтеграції країн Європи, а також внутрішніх чинників: підвищення статусу та якості середньої професійної освіти до рівня вищої освіти і залучення більшої кількості до отримання вищої освіти.

Наукова новизна статті полягає в тому, що здійснено системний аналіз досвіду реформ у країнах Європи з метою визначення міри його застосування в Україні, зокрема:

— виявлено тенденції осучаснення і подальшої професіоналізації середньої спеціальної і вищої освіти, як результат процесу трансформації суспільного життя з метою розширення людського капіталу нації та збільшення валового національного продукту країни;

— зроблено дослідження і порівняння цілісних моделей освіти в ряді країн Європи;

— досліджено механізми процесів прискорення інформаційно-технологічної революції і глибокої зміни ринків праці, які актуалізують тенденцію професіоналізації вищої освіти;

— систематизовано концептуальні підходи до реформування системи професійної освіти в Україні в контексті освітніх реформ в Європі;

— визначено, що успіх освітніх реформ у будь-якій країні забезпечується критичним аналізом наявного досвіду розвитку освіти в цій країні й світі, цілеспрямованою взаємодією державного і поза державного секторів освіти, підтримкою реформ у системі освіти збоку держави і громадянського суспільства.

Теоретичне значення статті полягає в тому, що вона дає змогу сформувати цілісне уявлення про рушійні сили еволюції системи середньої і вищої професійної освіти в країнах Європи, використані у цих країнах засоби й високо

функціональні алгоритми трансформації середньої професійної освіти у вищі, показати роль освіти в економічно-соціальних успіхах цих країн за останні роки, а також внести в освітній простір України інформацію про хід і результати реформ освітньої системи країн Європи.

До вітчизняного наукового простору вводиться кілька десятків першоджерел (наприклад: World Guide to Higher Education. A comparative survey of systems, degrees and qualifications/ Third edition. — UNESCO Publishing, France, 1996. — 571 p.; Bergstrom H., Katajisto J., Komari M., Kyro M., Rahikainen E., Sulamaa K., Walls L., Orgen M. Vocational education and training in Finland. — European Community, 1997. — 134 s. та ін.).

Практичне значення статті полягає в тому, що її зміст і висновки є обґрунтованою й цілісною системою ідей для удосконалення теорії й методології реформування сучасної системи вищої освіти України, особливо для сектору закладів I-II рівнів акредитації з урахуванням всього комплексу внутрішніх та зовнішніх чинників для осмислення сучасного стану освітянських реформ, а також для прогнозування їх результатів у майбутньому.

В еволюційній ретроспективі головним цивілізаційним процесом історичного періоду був рух країн і народів сходинками прогресу: спершу від аграрного суспільства до індустріального, а пізніше — до інформаційного («суспільства знань»). Паралельно до змін засад виробництва йшов розвиток освіти як загальної, так і професійно-технічної. У статті проаналізовано значення виробничого аспекту, викладено вимоги до системи освіти і фахової підготовки, прослідковано динаміку руху до злиття продуктивної діяльності і навчання, визначено впроваджені стандарти професійної підготовки.

Проаналізовано перехід європейських країн від кількарічної початкової освіти до надання первинної освіти як засобу забезпечення молодих працівників не лише основами грамотності, але й професійними. З метою розвитку освітніх систем у європейських країнах у статті подається аналіз та характеристика пруської, французької і британської та трьох наступних моделей освітніх систем — американської, японської і радянської.

Обґрунтована необхідність переходу від традиційної моделі обов'язкової освіти як засобу надання основ грамотності всім дітям і підліткам з подальшим забезпеченням справжнього професіоналізму у вищих школах університетського рівня до первинної освіти. Остання має тривалість 20 років і більше, а тому дає змогу забезпечити кожного, хто пройшов повний курс навчання професійним дипломом чи сертифікатом. Якщо раніше молодь засвоювала фах поза системою освіти, то в XXI столітті вона отримуватиме професію, насамперед, у системі освіти чи в процесі поєднання інтенсивного навчання і праці на робочому місці.

Проаналізовані праці українських і зарубіжних авторів щодо існуючих моделей базової професійної освіти. У статті виявлено й описано п'ять моделей формування кваліфікованих працівників. Наведені схеми систем професійної освіти в Австрії, Франції, Швеції і Великобританії й з різною детальністю:

— «дуальна» підготовка (Німеччина);

— «класичне» учнівство (Європейські країни);

— професійно-технічного навчання (країни Європейського Союзу);

— «шведська модель», злиття загального і професійного навчання на заключній стадії середньої освіти (Швеція);

— надання професії лише після отримання середньої освіти (модель післяшкільної підготовки (Великобританія).

Здійснено ґрунтовний аналіз провідних тенденцій розвитку професійно-технічної освіти у розвинених країнах Європи та США. Серед них:

1) значне збільшення тривалості навчання молоді, часу набування нею первинних знань, вмінь і навичок;

2) вирішення проблеми значного підвищення престижності і привабливості потоків професійного і професійно-технічного навчання в найбільш розвинених країнах: Німеччині, Франції, Швеції, Фінляндії та ін.;

3) намагання країн Європейського Союзу краще пристосувати підготовку фахівців до нових підвищених вимог сучасного національного і міжнародного ринків праці;

4) інтернаціоналізація професійної освіти (негативний вплив локальних факторів);

5) «деспеціалізація» професійної підготовки — відмова від надто вузької спеціалізації у підготовці на користь навчання ширшого плану, скерованого на підвищення «горизонтальної» мобільності підготовлених кадрів та їх різнобічності;

6) вплив феномена зникнення кордонів і розширення міграції активного населення, створення європейських стандартів для основних видів і рівнів професійної освіти;

7) підвищення уваги керівних органів Європейського Союзу та окремих країн Заходу до систем професійної освіти країн Центральної і Східної Європи.

У статті узагальнено матеріали багатьох національних і зарубіжних джерел, що стосуються різних рівнів професійної освіти. Зазначені причини і особливості процесу професіоналізації середньої освіти, а також рушійні чинники сучасної тенденції постійного підвищення суспільного значення вищої освіти професійного спрямування. Проблема порівняння структур освітніх систем різних країн світу розглядається через освітні стандарти. Проаналізовано зміни у діяльності системи освіти вищої школи: класичного університету і нових типів вищих навчальних закладів відповідно до швидкозмінних вимог українського і міжнародного ринків праці. Фактологічні дані доводять, що у світі кількість осіб, які навчаються за професіоналізованими програмами вищих шкіл, зростає швидше, ніж ті, які навчаються за класично-академічними програмами. Доведено, що будь-яку державну систему професійного навчання не можна вважати такою, що відповідає вимогам сучасного суспільства й інтегрованим ринкам праці, якщо вона не багаторівнева і не готує фахівців у такій кількості, яка відповідає макроекономічним цілям та рішенню головних соціальних задач. Стаття містить огляд теорії і практики реформування освітніх систем у європейському просторі. Визначені причини актуалізації змін та інновацій в освіті, наведені приклади подібної керованої еволюції в Австрії, яка реформувала свою систему освіти

методом «малих кроків» і численних попередніх експериментів, а також Фінляндії, яка досягла великих успіхів у розвитку освітньої системи вдалим вибором моделі реформи і послідовністю її втілення. Проаналізовано праці українських і зарубіжних науковців, які досліджували різноманітні аспекти освітніх реформ у різних країнах світу. Визначено, що підхід до планування значних змін та удосконалень у середній і вищій освіті залежав, насамперед, від наявної системи управління і розподілу повноважень політичного устрою держави. Другим за значенням фактором став рівень розвитку педагогічних, економічних, соціальних і політичних наук. Низький рівень ставив на перший план прості рішення і лінійне планування, високий — застосування більш прогресивних методів економічного планування. Найпростіший варіант підходу до змін у освітньому процесі спостерігався на початку формування великих державних систем, коли їхня структура була простою, кількість закладів — невеликою, ціллю ж навчання було надання основ грамотності. В умовах граничної простоти системи освіти зміни відбувалися після одноосібного рішення вищого державного керівника (царя у Росії, короля чи імператора у Франції, канцлера у Прусії й ін.).

Другим за складністю варіантом підготовки і проведення освітніх реформ можна вважати плановий централізований підхід, який широко використовувався в СРСР упродовж усіх років його існування. Відзначено, що у країнах Західної Європи сформувався стандарт організації й втілення систем освіти шляхом прийняття колективних урядових рішень:

1) ініціативи нового складу уряду;

2) прийняття плану дій парламентом;

3) створення органу чи комісії з проведення реформи й акумуляція пропозицій;

4) розробки планів із розраховуванням ресурсів;

5) затвердження планів вищими органами;

6) втілення з урахуванням моніторингу його результатів.

Успішними були не більше 8-10% усіх спроб. Головна причина такого невисокого результату досягнення цілей змін та удосконалення освіти — старі підходи і методи, надмірне захоплення адмініструванням і відмова від розширення соціальної бази реформ через залучення всіх освітян і широких мас населення. Нові економічні умови разом з явищем демократизації всього суспільного життя стимулювали перехід до принципово нових підходів у освітньому плануванні та під час здійснення реформ. Багато розвинених країн почали розробляти моделі інформаційного суспільства. Сучасні реформи демократично-законодавчих моделей державного устрою, які враховують все краще з досвіду попередніх спроб удосконалити освіту.

Аналіз фактів досліджуваної проблеми дозволяє зробити узагальнюючі **висновки**.

1. Реформування системи освіти в Україні базується на тенденціях змін у розвитку освіти країн Європейського Союзу.

2. Причинами модернізації професійної освіти України є економічні фактори,

пов'язані з розпадом соціалістичного табору і ринку збуту товарів із низькими вимогами до технології виробництва, що примушує Україну шукати нові ринки збуту в Західній та Східній Європі завдяки повної перекваліфікації робітників і перебудови виробництва. Це завдання може бути виконано лише за умови надання повноцінної вищої професійної освіти в стислі терміни. Успіх професійно-технічної реформи в Україні має бути забезпечений застосуванням найновіших високих технологій виробництва і масової підготовки працівників, спроможних виготовляти і застосовувати мікроелектроніку.

3. Для підготовки фахівців різних рівнів і профілів бажано введення багаторівневої системи професійної освіти. Особлива увага має приділятися технічній підготовці за спеціальними програмами для випускників середньої і вищої школи з вивченням курсів спеціальностей у таких галузях, як комп'ютерний дизайн, виробничі процеси за допомогою комп'ютера та інші з виданням диплому, який відповідає українському «молодшого спеціаліста». Програми політехнічних інститутів мають відрізнятися від програм класичних університетів не лише меншою тривалістю, а й виразною орієнтацією на виконання професійних функцій та формування виробничої компетентності, набування навичок організатора і управлінця.

Література

1. Гриневич Л. Децентралізація управління освітньою системою (на прикладі Польщі) // Освіта і управління. — 2004. — Т. 7. — №3−4.
2. Євтодюк А. В. Синергетика і освіта XXI століття // Освіта і управління. — 2002. — Т. 5. — №3.— С. 127−135.
3. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти // Іноземні мови в навчальних закладах. — Педагогічна преса, 2003.
4. Raport na tematpolityki edukacyjnej w Polsce. Warszawa, 1998−2015.
5. Swiderski E. Juzzaroknowamatura // NowaSkola. 2001. — №5.

Гавриш М.М.
кандидат філологічних наук, доцент
завідувач кафедри німецької мови
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗНАННЯ ЯК ОДИН З ЧИННИКІВ МІЖКУЛЬТУРНОГО ПОРОЗУМІННЯ

Анотація. *Міжкультурна комунікація розглядається в статті як визначальна ознака сучасної цивілізації, а міжкультурне порозуміння як один з найважливіших і комплексних викликів сучасності. На засадах історико-культурного аналізу виникнення та семантики лінгвокультурем доведено значущість лінгвокультороло гічної інформації для успішного міжкультурного спілкування.*

Ключові слова: *міжкультурна комунікація, міжкультурне порозуміння,*